

ALICJA GORCZOWSKA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

PROBLEM KARALNOŚCI PRZYGOTOWANIA DO ZABÓJSTWA

1. PROPOZYCJA WPROWADZENIA KARALNOŚCI PRZYGOTOWANIA DO ZABÓJSTWA

W ustawie z 13 czerwca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw zaproponowano wprowadzenie karalności przygotowania do zabójstwa, przez dodanie do art. 148 k.k. nowego przepisu § 5 o treści: „Kto czyni przygotowania do przestępstwa określonego w § 1, 2 lub 3, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15”¹. W celu uzupełnienia przepisów zawnioskowano również wprowadzenie art. 148a k.k. o treści: „Kto przyjmuje zlecenie zabójstwa człowieka w zamian za udzieloną lub obiecaną korzyść majątkową lub osobistą, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15”. W dniu 28 czerwca 2019 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda, działając na podstawie art. 122 ust. 3 Konstytucji RP, podjął decyzję o skierowaniu

¹ Ustawa z 13 czerwca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3451, [http://orka.sejm.gov.pl/opinie8.nsf/nazwa/3451_u/\\$file/3451_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie8.nsf/nazwa/3451_u/$file/3451_u.pdf).

do Trybunału Konstytucyjnego w trybie kontroli prewencyjnej wyżej przywołanej ustawy².

Propozycja wprowadzenia karalności przygotowania do zabójstwa była już wcześniej kilkakrotnie przedstawiana. Poprzedni projekt takiego unormowania pojawił się 7 września 2012 r. W jego ramach także proponowano wprowadzenie do art. 148 przepisu § 5 w brzmieniu: „Kto czyni przygotowania do przestępstwa określonego w § 1-3, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12”³. Unormowania te zostały jednak uchwalone przez parlament dopiero wyżej powołaną nowelizacją.

2. POJĘCIE PRZYGOTOWANIA

Dla interpretacji problematyki przygotowania do zabójstwa istotne znaczenie mają unormowania dotyczące formy stadialnej przygotowania zawarte w części ogólnej kodeksu karnego. Zgodnie z art. 16 § 1 k.k. przygotowanie zachodzi tylko wtedy, gdy sprawca w celu popełnienia czynu zabronionego podejmuje czynności mające stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania,

² Przyczyną podjęcia decyzji o skierowaniu ustawy do Trybunału Konstytucyjnego jest w głównej mierze przebieg procedury ustawodawczej. Zastrzeżenia wzbudził tryb postępowania z przedmiotową ustawą, w zakresie dochowania konstytucyjnych standardów procesu legislacyjnego. Uzasadnione wątpliwości powstały również w związku z uchwalonym brzmieniem art. 115 § 19 k.k. definiującym pojęcie „osoby pełniącej funkcję publiczną”. Prezydent uznał, że z perspektywy zasady równości należy poddać przepis ten kontroli w zakresie, w jakim różnicuje sytuację prawną osób zajmujących stanowiska określone w zdaniu wstępnym art. 115 § 4 pkt 4 w zależności od tego, czy pełnią swoje funkcje w spółce handlowej, w której udział Skarbu Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub państwowej osoby prawnej przekracza łącznie albo w odniesieniu do każdego z tych podmiotów 50% kapitału zakładowego lub 50% liczby akcji. Natomiast z perspektywy zasady określoności prawa karnego za zasadne zostało uznane zbadanie pojęcia „organizacja krajowa”. Zob. *Wniosek Prezydenta RP do Trybunału Konstytucyjnego*, <https://www.prezydent.pl/prawo/ustawy/odeslane-dotk/art,8,komunikat-w-zwiazku-ze-skierowaniem-przez-prezydenta-rp-wniosku-do-trybunalu-konstytucyjnego.html> (dostęp: 26 lutego 2020 r.).

³ Projekt z 7 września 2012 r. ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny, <https://bit.ly/zp2-20-2> (dostęp: 26 lutego 2020 r.).

w szczególności w tymże celu wchodzi w porozumienie z inną osobą, uzyskuje lub przysposabia środki, zbiera informacje lub sporządza plan działania. Przygotowanie jest karalne tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi (art. 16 § 2 k.k.). Przygotowanie jest więc formą stadialną pośrednio zmierzającą do dokonania. Uzasadnieniem dla karalności czynności przygotowawczych jest funkcja ochronna prawa karnego. Ich karalność pozwala na rozszerzenie zakresu ochrony dobra prawnego także na tzw. przedpole jego naruszenia. Wiąże się je również z funkcją prewencyjną, polegającą na dążeniu do zapobieżenia późniejszym społecznie szkodliwym czynom⁴.

W kodeksie karnym przyjęto dwa sposoby typizacji czynności przygotowawczych. Pierwszy polega na wprowadzeniu ogólnej definicji takich czynności, a następnie klauzuli karalności przygotowania odniesionej do konkretnego typu czynu zabronionego. Tak została wprowadzona do porządku prawnego karalność przygotowania między innymi do fałszowania dokumentów (art. 270 § 1 w zw. z § 3 k.k.), jak też do zamachu na konstytucyjne organy państwa (art. 128 § 1 w zw. z § 2 k.k.). Drugie podejście natomiast wyraża się w stypizowaniu określonego zachowania stanowiącego *sui generis* przygotowanie jako odrębnego czynu zabronionego. Ten sposób typizacji nie zmienia charakteru czynu jako przygotowania do przestępstwa w rozumieniu art. 16 k.k.⁵ Przykładami takiego rozwiązania w kodeksie karnym są przepisy art. 130 § 3 k.k. (gromadzenie, przechowywanie wiadomości w celu udzielenia ich obcemu wywiadowi), art. 264 § 3 k.k. (organizowanie innym osobom przekraczania granicy RP wbrew przepisom), art. 343 § 3 k.k. (wejście przez żołnierzy w porozumienie w celu odmowy wykonania rozkazu). W proponowanej nowelizacji kodeksu karnego z 13 czerwca 2019 r. przyjęto pierwszą formę penalizacji przygotowania do zabójstwa.

⁴ M. SURKONT, *Prawo karne*, Bydgoszcz–Gdynia 2001, s. 82.

⁵ T. SROKA, *Komentarz do art. 16 Kodeksu karnego*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 1-116*, red. R. ZAWŁOCKI, M. KRÓLIKOWSKI, Warszawa 2017, s. 408; por. M. MAŁECKI, *Przygotowanie do przestępstwa. Analiza dogmatycznoprawna*, Warszawa 2016, s. 236-246.

3. PRZYCZYNY BRAKU KARALNOŚCI

W polskim porządku prawnym forma stadialna przygotowania do zabójstwa dotychczas nigdy nie była karalna. Jak wskazują przedstawiciele doktryny, istnieją dwie zasadnicze przyczyny takiego stanu:

1. trudności z udowodnieniem, że podejmowane czynności miały na celu doprowadzenie do dokonania zabójstwa; przygotowanie zachodzi, gdy sprawca działa „w celu popełnienia czynu zabronionego”; na etapie przygotowania podejmowane czynności są często na tyle oddalone od dokonania, że nie można udowodnić rzeczywistego celu działania sprawcy; jest on tylko „w jego głowie”⁶;
2. podejmowanie czynności stanowiących przygotowanie do zabójstwa w zbyt małym stopniu zagraża dobru chronionemu prawem; jest to etap tak bardzo początkowy, że trudno wskazać, w jaki sposób podejmowane czynności mogłyby grozić chronionemu dobru⁷.

Powyższe problemy dotyczą nie tylko przygotowania do zabójstwa, lecz także przygotowania do każdego czynu zabronionego. Oczywiście, w przypadku niektórych czynów zabronionych udowodnienie przygotowania do ich popełnienia będzie prostsze ze względu na charakter czynności sprawczej. Jednak udowodnienie, że zachowanie było podjęte „w celu popełnienia czynu zabronionego”, zawsze będzie rodziło problemy.

W doktrynie prawa karnego dominuje pogląd, że czyn składa się z wielu zachowań. Jednakże poszczególne czynności przygotowawcze nie muszą stanowić elementu czynu zabronionego, do którego zmierza sprawca. Mimo że przygotowanie nie funkcjonuje samodzielnie, ale zawsze w połączeniu z przepisem szczególnym opisującym przestępstwo rodzajowe, to nie jest konstrukcją pozostającą w zależności od budowy tego przestępstwa rodzajowego. Nie musi polegać na podejmowaniu

⁶ R. ZAWŁOCKI, *Komentarz do art. 16 KK*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-31*, I, red. M. KRÓLIKOWSKI, R. ZAWŁOCKI, Warszawa 2001, s. 663-664.

⁷ K. MIODUSKI, *Komentarz do art. 14 KK*, [w:] J. BAFIA, K. MIODUSKI, M. SIEWIERSKI, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1971, s. 54; T. BOJARSKI, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2006, s. 191; A. MAREK, *Prawo karne*, Warszawa 2011, s. 195.

czynności, które urzeczywistniają istotę przestępstwa, do którego zmierza sprawca⁸. W miejsce czynności wykonawczej wchodzi czynność pośrednio skierowana ku jej wykonaniu (jak np. nabycie przedmiotów mających służyć do popełnienia czynu zabronionego). Jest to właśnie cecha stanowiąca o zakwalifikowaniu danej czynności jeszcze do stadium przygotowania, a nie już usiłowania lub dokonania, określająca, że nie stanowi ani realizacji znamion strony przedmiotowej czynu zabronionego, ani nawet do tego bezpośrednio nie zmierza.

W przypadku zarzucania sprawcy przygotowania, udowodnieniu podlegać będzie właśnie to, że podejmowana przez niego czynność zmierzała do wykonania czynu zabronionego. Stąd też przygotowanie musi być popełnione z zamiarem bezpośrednim, nawet jeżeli strona podmiotowa czynu zabronionego, do którego przygotowuje się sprawca, obejmuje obie postacie zamiaru. Charakterystyczne dla przygotowania jako przestępstwa kierunkowego jest to, że konieczność pojawienia się u sprawcy celu działania nie zawęży pola karalności danego typu zachowań bezprawnych ani nie służy do rozróżnienia prawnokarnych konsekwencji popełnienia czynu bezprawnego, niezwiązanych z instytucją pochodzącego przestępstwa⁹. W przypadku czynów, dla których zaistnienia niezbędne jest pojawienie się u sprawcy tzw. zamiaru zabarwionego (*dolus coloratus*), ustawa karna wymaga wykazania szczególnie negatywnego nastawienia sprawcy do czynu, co zawęży zakres kryminalizacji. Przeciwna sytuacja ma miejsce w przypadku przygotowania – to dopiero cel działania sprawcy uzasadnia kryminalizację danego czynu jako formy przeddokonania przestępstwa.

Obecnie doktryna zajmuje stanowisko, że przygotowanie do zabójstwa „zasadniczo odnosi się do zachowań na tyle daleko poprzedzających dokonanie, że w warunkach procesowych niemożliwe byłoby jednoznaczne wykazanie określonego przestępnego zamiaru”¹⁰. Taki zarzut może zostać postawiony w stosunku do każdego przypadku karalnego przygotowania do czynu zabronionego. Z pewnością w odniesieniu do

⁸ E. KUNZE, *Czynność w problematyce przygotowania przestępstwa*, «Wojskowy Przegląd Prawniczy» 4/1986, s. 386.

⁹ M. MAŁECKI, *op. cit.*, s. 56.

¹⁰ R. ZAWŁOCKI, *op. cit.*, s. 663-664.

dużej części zachowań niemożliwe będzie udowodnienie, że miały one na celu doprowadzenie do popełnienia zabójstwa. Klasyyczny przykład stanowi wskazanie, że nie można karać kogoś za sam zakup młotka, ponieważ nie jest możliwe udowodnienie, że kupił go w celu realizacji zabójstwa. Jednak pewne rodzaje czynności, jak na przykład sporządzenie planu działania w formie zapisków, nie będą stwarzać trudności dowodowych. W przypadku przygotowania do zabójstwa poprzez domieszanie trucizny do napoju, który ma być podany przyszłej ofierze, sytuacja wydaje się dowodowo dużo prostsza. W konsekwencji ocena zależy od określonych okoliczności faktycznych, lecz nie można z góry zakładać, że nie pozwolą one na przypisanie sprawcy przestępnego celu.

Na marginesie należy wskazać, że w przypadku wspomnianego powyżej sposobu typizacji czynności przygotowawczych polegającego na wprowadzeniu do części szczególnej kodeksu karnego czynu zabronionego, którego znamiona wyczerpują definicję przygotowania zawartą w przepisie art. 16 k.k., strona podmiotowa odnoszona jest tylko do znamion charakteryzujących zachowanie sprawcy, nie zaś do znamion tego typu czynu, którego dokonanie jest w ten sposób przygotowywane¹¹. Według zwolenników takiego sposobu regulacji prawnej odpowiedzialności za przygotowanie powodem są występujące w praktyce trudności z ustaleniem na etapie postępowania dowodowego zamiaru sprawcy w tych przypadkach, w których podejmowane przez niego działania nie są jeszcze na tyle bliskie dokonaniu, aby zamiar ten został dostatecznie uzewnętrzniony¹². Ze względu na to, że niektóre zawarte w kodeksie karnym przestępstwa mają już właśnie taką konstrukcję normatywną, można wziąć pod uwagę wprowadzenie karalności przygotowania do zabójstwa w powyższej formie. Z jednej strony, pozwoliłoby to na usprawnienie postępowania dowodowego i zmniejszyło trudności dotyczące kwalifikacji danego czynu jako przygotowania do zabójstwa. Z drugiej, przepis ten musiałby być bardzo kazuistyczny, co powodowałoby trudności w opisanu za jego pomocą penalizowanych czynności.

¹¹ A. LISOWSKA, *Przygotowanie*, [w:] *System Prawa Karnego. Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności*, I, red. A. MAREK, L. PAPRZYCKI, Warszawa 2017, s. 847.

¹² Z. CIOPIŃSKI, *Typizacja przygotowania*, «*Studia Iuridica*» 10/1982, s. 107.

W kontekście powyższych rozważań analizie należy poddać również sytuację, w której zachowanie stanowiące element przygotowania realizuje znamiona odrębnych czynów zabronionych. Taka okoliczność może mieć miejsce ze względu na użytą w definicji, zawartej w art. 16 § 1 k.k., liczbę mnogą („czynności”), co jednoznacznie wskazuje, że to samo przygotowanie może być realizowane wieloma zachowaniami o różnej charakterystyce. Problem zbiegu przepisów karalnego przygotowania do zabójstwa z jednoczesną realizacją znamion innego czynu zabronionego znajduje rozwiązanie na gruncie linii orzeczniczej dotyczącej instytucji przygotowania. W wyroku z 23 października 2014 r. Sąd Najwyższy wskazuje, że cel, jakim jest popełnienie czynu zabronionego, oraz warunek przedmiotowy (stworzenie warunków do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do dokonania) powodują, że wielość zachowań podjętych przez sprawcę w wykonaniu tego celu i spełniających wspomnianą charakterystykę przedmiotową traktowana jest przez ustawodawcę jako jeden czyn, który może stanowić tylko jedno przestępstwo. Rozbicie jednego przygotowania na dwa odrębne przestępstwa stanowi naruszenie prawa materialnego, a w szczególności art. 16 § 1 k.k.¹³ Przyjęte w powyższym orzeczeniu rozumienie art. 16 § 1 k.k. eliminuje sytuacje, w których już skryminalizowane czyny (np. nielegalne posiadanie broni) ograniczą stosowanie karalnego przygotowania do zabójstwa tylko do tych zachowań, które trudno udowodnić (np. ostrzenie siekiery). Dane zachowanie dokonane w fazie przygotowania do zabójstwa będzie stanowiło element tego przygotowania i w jego ramach będzie karane, bez względu na to, czy nosi znamiona czynu zabronionego, czy nie.

Podobnie, druga nasuwająca się wątpliwość dotyczy karalności każdego przygotowania i pozostaje aktualna bez względu na typ rodzajowy przestępstwa „głównego”. Czynności przygotowawcze wiążą się właśnie z potencjalnym zagrożeniem dla dobra prawnego, które staje się aktualne na etapie kolejnego czynu, polegającego na usiłowaniu popełnienia

¹³ Wyrok SN z 23 października 2014 r., IV KK 176/14, «Biuletyn Prawa Karnego» 12/2014, s. 47-50.

określonego przestępstwa rodzajowego¹⁴. Uzasadnieniem karalności każdej z czynności podejmowanych na etapie przygotowania jest wytworzenie przez sprawcę stanu zagrożenia dla dobra prawnego. Nawet jeżeli niebezpieczeństwo to może być jeszcze dość odległe, to stwarzanie warunków, o jakich traktuje art. 16 § 1 k.k., obiektywnie przybliża i ułatwia realizację zamierzonego czynu zabronionego.

Dla zaistnienia pewnych typów przestępstw konieczne jest wykonanie czynności przygotowawczych. Są to przestępstwa o skomplikowanym przebiegu, między innymi handel ludźmi (art. 189a k.k.), wzięcie zakładnika (art. 252 k.k.), pranie brudnych pieniędzy (art. 299 k.k.) czy fałszowanie pieniędzy (art. 310 k.k.). W ich przypadku etap przygotowania nie tylko ułatwia, ale wręcz umożliwia dokonanie czynu zabronionego. W zakres czynności przygotowawczych mogących prowadzić do odpowiedzialności karnej będą wchodzić tylko te, które mogły zwiększyć prawdopodobieństwo określonego czynu zabronionego, w danym stanie faktycznym i ze względu na swoje właściwości. Muszą dawać możliwość powstania fazy usiłowania udolnego. Ta ogólna reguła będzie odnosić się także do przygotowania do zabójstwa. Podejmowane przez sprawcę czynu głównego zachowania będą uznawane za realizujące znamiona czynu z art. 148 § 5 k.k. tylko wtedy, gdy przy uwzględnieniu okoliczności ich podjęcia, będą mogły zostać uznane za prowadzące do dokonania.

W kontekście uzasadnienia karalności przygotowania istnieniem zagrożenia dla dobra chronionego prawem trudno znaleźć argumenty potwierdzające tezę, że w przypadku przygotowania do przestępstwa zabójstwa zagrożenie to jest zbyt małe. Wykonywane przez sprawcę czynności, które można rozumieć jako przygotowanie, mają jedynie stwarzać warunki, przybliżać realizację czynu zabronionego. Nie muszą bezpośrednio stanowić zagrożenia dla tego dobra prawnego. Życie ludzkie jest natomiast najwyższym dobrem chronionym prawem. Ta „niebezpośredniość” zagrożenia dobra prawnego stanowi istotę instytucji przygotowania. Jest ona przyczyną, dla której przygotowanie karalne jest wyjątkowo, jedynie wtedy, gdy potencjalnie zagrożone dobro zasługuje na szczególną ochronę.

¹⁴ M. MAŁECKI, *op. cit.*, s. 46.

Opowiedzenie się za szerszą ochroną życia było właśnie motywem, którym kierowali się twórcy omawianego przepisu. W uzasadnieniu do projektu nowelizacji kodeksu karnego z 29 stycznia 2019 r. wskazano, że nie można aprobować tego, iż aktualnie ustawa karna nie przewiduje karalności przygotowania do zabójstwa, przestępstwa zagrożonego najsurowszą karą spośród skierowanych przeciwko zdrowiu i życiu. W praktyce można podejmować, i niejednokrotnie ma to miejsce, wiele czynności, które wyczerpują znamiona przygotowania z art. 16 § 1 k.k., a jednocześnie pozostają bezkarne, jak na przykład wejście w porozumieniu z przyszłym współsprawcą albo pomocnikiem¹⁵. Według twórców projektu są to zachowania wysoce społecznie szkodliwe i z punktu widzenia aksjologii systemu prawa karnego materialnego wymagają penalizacji.

Niewątpliwie argumentacja przedstawiona przez projektodawców jest słuszna. Ocena ta wynika z obserwacji, że karalne jest przygotowanie do przestępstw zagrażających dobrom niepodlegającym tak intensywnej ochronie. W obecnym stanie prawnym karalne jest między innymi przygotowanie do: wzięcia lub przetrzymywania zakładnika (art. 252 § 1 w zw. z § 3 k.k.), fałszowania dokumentów (art. 270 § 1 w zw. z § k.k.), fałszowania pieniędzy lub papierów wartościowych (art. 310 § 1 w zw. z § 4 k.k.), puszczania w obieg fałszywych pieniędzy lub papierów wartościowych (art. 310 § 1 w zw. § 4 k.k.) czy dezercji (art. 339 § 1–3 w zw. z § 4 k.k.).

Innymi przestępstwami zawartymi w kodeksie karnym, karalnymi w fazie przygotowania, są: wszczęcie lub prowadzenie wojny napastniczej (art. 117 § 1 i 3 w zw. z art. 126c § 1 k.k.), ludobójstwo (art. 118 § 1 i 2 w zw. z art. 126 c § 1 k.k.), zbrodnie przeciwko ludzkości (art. 118a § 1 i 2 w zw. z art. 126c § 2 k.k.), stosowanie środków masowej zagłady (art. 120 w zw. z art. 126c § 1 k.k.), niedopuszczalne ataki i sposoby walki (art. 122 w zw. z art. 126c § 2 k.k.), zamach na życie lub zdrowie jeńców wojennych lub ludności cywilnej (art. 123 w zw. z art. 126c § 2 k.k.), inne przestępne

¹⁵ Uzasadnienie do projektu z 25 stycznia 2019 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, <https://bit.ly/zp2-20-3>, s. 30 (dostęp: 26 lutego 2020 r.).

naruszenia prawa międzynarodowego (art. 124 § 1 w zw. z art. 126c § 3 k.k.), zamach na dobra kultury (art. 125 w zw. z art. 126c § 3 k.k.), zamach stanu (art. 127 § 1 w zw. z § 2 k.k.), zamach na konstytucyjne organy państwa (art. 128 § 1 w zw. z § 2 k.k.), zamach na jednostkę sił zbrojnych RP (art. 140 § 1 w zw. z § 3 k.k.), spowodowanie niebezpiecznych zdarzeń (163 § 1 w zw. z art. 168 k.k.), sprowadzenie niebezpieczeństwa powszechnego (art. 165 § 1 w zw. z art. 168 k.k.), piractwo (art. 166 § 1 w zw. z art. 168 k.k.), umieszczenie na statku niebezpiecznego urządzenia lub substancji (art. 167 § 1 w zw. z art. 168 k.k.), spowodowanie katastrofy (art. 173 § 1 w zw. z art. 175 k.k.), handel ludźmi (art. 189a § 1 w zw. z § 2 k.k.). Mając na względzie chronione przez nie dobra prawne, wydaje się, że postulat uzupełnienia ich katalogu o karalność przygotowania do zabójstwa jest oczywisty. Większość z nich służy bowiem ochronie właśnie życia ludzkiego.

Z taką argumentacją twórców projektu koresponduje to, że przygotowaniem obejmują oni przestępstwo zabójstwa z art. 148 k.k., ale tylko w typie podstawowym i w typach kwalifikowanych. Pominięte zostały wszystkie typy uprzywilejowane zabójstwa, tj. zabójstwo w afekcie (art. 148 § 4 k.k.), dzieciobójstwo (art. 149 k.k.) czy zabójstwo eutanatyczne (art. 150 k.k.). Czyny te popełniane są zazwyczaj pod wpływem silnych emocji, ich dokonanie łączy się ze sferą uczuciową. Skutkuje to mniejszą surowością ich oceny i wpływa na obniżenie ustawowego zagrożenia w stosunku do podstawowego typu zabójstwa. Ta okoliczność może być uzasadnieniem dla odstąpienia przez projektodawców od karania czynności przygotowawczych do typów uprzywilejowanych zabójstwa.

4. KARALNOŚĆ ZLECENIA ZABÓJSTWA

W celu uzupełnienia istniejących w kodeksie karnym unormowań w zakresie ochrony życia, zaproponowano także przyjęcie nowego przepisu – art. 148a k.k. o treści: „Kto przyjmuje zlecenie zabójstwa człowieka w zamian za udzieloną lub obiecaną korzyść majątkową lub osobistą, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15”. Podobanie jak w przypadku przygotowania do zabójstwa, wprowadzenie takiego

przestępstwa do porządku prawnego ma być uzasadnione jego wysoką społeczną szkodliwością. Rozwiązanie to jest ściśle powiązane z wprowadzeniem karalności przygotowania do zabójstwa.

Przygotowanie do przestępstwa zabójstwa obejmuje działanie oraz zaniechanie należące do kompleksu określonego w art. 16 § 1 k.k., a więc popełnione z zamiarem bezpośrednim, mające stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania. Przyjęcie zlecenia zabójstwa również podejmowane jest na wstępnym etapie zmierzającym finalnie do realizacji zasadniczego zamierzenia przestępnego, ale przez osobę trzecią już w chwili zaakceptowania propozycji, której przedmiotem jest zabójstwo człowieka. W uzasadnieniu do projektu wskazane jest, że karalne ma być również milczące przyjęcie zlecenia, przez zaniechanie¹⁶. Takie zachowanie wykracza poza ramy prawne przygotowania do popełnienia zabójstwa. Osobnym tematem pozostaje relacja między przestępstwem przyjęcia zlecenia zabójstwa a formą przygotowania do zabójstwa, jaką jest wejście w porozumienie w celu jego dokonania.

5. OPINIE DOTYCZĄCE NOWELIZACJI

Jakkolwiek projekt nowelizacji kodeksu karnego, w którym znalazła się propozycja wprowadzenia karalności przygotowania do zabójstwa, spotkał się z negatywnym odbiorem środowiska prawniczego¹⁷, samo wprowadzenie omawianego unormowania nie było głównym tematem dyskusji powstałej po przedstawieniu w Sejmie proponowanych zmian. Krajowa Rada Sądownictwa w opinii z 10 maja 2019 r. wskazała, że nowelizacja w obrębie art. 148 k.k. zasługuje na akceptację i poparcie.

¹⁶ Uzasadnienie do projektu z 25 stycznia 2019 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12320403/12565603/12565604/dokument378686.pdf>, s. 30 (dostęp: 26 lutego 2020 r.).

¹⁷ Tak w m.in. *Opinia dotycząca uchwalonej przez Sejm w dniu 13 czerwca 2019 r. ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny i niektórych innych ustaw, przedstawionej Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej w trybie art. 122 ust. 1 Konstytucji RP*, <https://bit.ly/zp2-20-4> (dostęp: 26 lutego 2020 r.).

Za w pełni zasadne zostało uznane wprowadzenie karalności przygotowania polegającego na wejściu w porozumienie z inną osobą. Takie stanowisko uzasadnione jest szczególnym charakterem przestępstw tego typu, które w zdecydowanej większości przypadków popełniane są przy wykorzystaniu narzędzi powszechnego użytku, takich jak nóż czy młotek, bądź nawet bez ich użycia, natomiast stadium to przybiera specyficzną postać, gdyż przebiega bez podejmowania jakichkolwiek czynności mogących stworzyć warunki do wykonywania czynu¹⁸.

5.1. Problem naruszenia zasady proporcjonalności

Formułowane były także negatywne oceny dotyczące wprowadzenia karalności przygotowania do zabójstwa. W opinii Katedry Prawa Karnego Materialnego Uniwersytetu Wrocławskiego¹⁹ wyrażono obawy, że wprowadzenie karalności do przygotowania zabójstwa doprowadzi do naruszenia zasady proporcjonalności zawartej w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. W tej ekspertyzie wskazano, że na zasadę proporcjonalności składa się zakaz ingerencji nadmiernej oraz nakaz ingerencji dostatecznej, czyli stanowienia takich regulacji, które będą efektywnym narzędziem ochrony, a wprowadzenie przepisu art. 148 § 5 k.k. miałoby naruszać oba te zakazy. Autorzy opinii uznali, że karanie przygotowania do zabójstwa może doprowadzić do dwóch skrajnych sytuacji: albo takiej, gdzie przepis ten będzie stanowić normę totalną, obejmującą wszelkie zachowania i tym samym prowadzącą do zaprzeczenia funkcji ochronnej, a nie jej sprawniejszej realizacji, albo takiej, gdy będzie normą pustą, ponieważ żadne z zachowań dopiero i w jakimś stopniu tylko wydających się „stwarzać warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do dokonania” nie będzie mogło w praktyce zostać subsumowane pod tego rodzaju zakaz karny, z uwagi chociażby na niewykazywanie

¹⁸ *Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 10 maja 2019 r. w przedmiocie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, <http://www.krs.pl/admin/files/opinie-i-stanowiska/190510%2002032.pdf>, s. 1-2.

¹⁹ J. GIEZEK, K. LIPIŃSKI, *Opinia na temat projektu zmian przepisów kodeksu karnego (uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 maja 2019 roku)*, <https://bit.ly/zp2-20-5>, s. 39 (dostęp: 26 lutego 2020 r.).

dostatecznego poziomu ryzykowności dla dóbr prawnych²⁰. Obawy te łączą się z podnoszonymi wyżej dwoma głównymi argumentami przeciwko wprowadzeniu karalności przygotowania do zabójstwa, i tak jak one pozostają aktualne w stosunku do instytucji przygotowania jako takiego.

Groźba naruszenia konstytucyjnej zasady proporcjonalności w przypadku karalności przygotowania do zabójstwa nie jest większa niż w przypadku karalności przygotowania do jakiegokolwiek innego przestępstwa. W praktyce swoistą zaporę przeciw jej naruszeniu będzie stanowiła możliwość zgromadzenia odpowiednich dla uprawdopodobnienia naruszenia porządku prawnego dowodów. To zaś uzależnione będzie od okoliczności faktycznych popełnienia konkretnego czynu, co zostało już poruszone. Trudno zgodzić się z twierdzeniem, że omawiany przepis może zyskać charakter normy totalnej. Aby czyn stanowił przygotowanie, musi bowiem spełniać określone ustawowo warunki, co ma na celu niedopuszczenie do takiej właśnie sytuacji. Bardziej uzasadniona jest obawa, że przepis art. 148 § 5 k.k. może stanowić „normę pustą”. Możliwość subsumcji konkretnych zachowań pod dany przepis zawsze jest uzależniona od okoliczności, w jakich do takich zachowań doszło, a w rezultacie, w przypadku przygotowania do przestępstwa, od możliwości udowodnienia sprawcy zamiaru. Udowodnienie działania w zamiarze popełnienia przestępstwa jest kwestią problematyczną, jednak jak już podnoszono, nie niemożliwą.

5.2. Kwestia obowiązku denuncjacji

W kontekście zasady proporcjonalności wyrażonej w art. 31 ust. 1 Konstytucji RP należy również podnieść problem relacji art. 148 § 5 k.k. z art. 240 k.k., zgodnie z którym sprawca, mający wiarygodną wiadomość o karalnym przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu czynu zabronionego określonego w art. 118, 118a, 120-124, 127, 128, 130, 134, 140, 148, 163, 166, 189, 252 lub przestępstwa o charakterze terrorystycznym, nie zawiadamia niezwłocznie organu powołanego do ścigania przestępstw, podlega karze pozbawienia wolności do lat trzech.

²⁰ *Ibidem.*

Wejście w życie omawianej nowelizacji pośrednio wpływa na rozszerzenie obowiązku wynikającego z przepisu art. 240 § 1 k.k. Znamiona opisane w tym przepisie wypełni osoba, która nie zawiadomi niezwłocznie organu powołanego do ścigania przestępstw, mimo że ma wiarygodną wiadomość o karalnym przygotowaniu do zabójstwa, w tym również na swoją szkodę. W tym miejscu należy wskazać na dotyczący analogicznej sytuacji pogląd Stanisława Hoca, odnoszący się do rezygnacji z kryminalizacji przygotowania do zamachu na życie Prezydenta RP. Hoc za paradoks uznaje to, że w art. 240 k.k. przewidziano karalność niedoniesienia o znanym sprawcy karalnym przygotowaniu czynu zabronionego określonego w art. 134 k.k., w sytuacji gdy ustawodawca nie przewiduje karalności samego przygotowania do zamachu na życie prezydenta²¹. Zgodnie z powyższym stwierdzeniem wynikająca z art. 240 § 1 k.k. karalność zachowania polegającego na niedoniesieniu o przygotowaniu do zabójstwa miałyby świadczyć o istnieniu w kodeksie karnym luki, w zakresie, w jakim nie przewiduje on karalności samego przygotowania do zabójstwa. Dochodzić ma bowiem do sytuacji, w której kryminalizacją objęte jest zachowanie polegające na braku denuncjacji sprawcy przygotowania do zabójstwa, podczas gdy samo przygotowanie nie jest karalne. Pogląd ten należy jednak uznać za błędny. Przepis art. 240 § 1 k.k. stanowi o „karalnym przygotowaniu”. Dopóki nie będzie więc karalne przygotowanie do zabójstwa, to nie zaistnieje obowiązek, o którym mowa w powyższym artykule. Nie wpływa to jednak na okoliczność, że wprowadzenie odpowiedzialności karnej za przygotowanie do zabójstwa można uznać za słuszne działanie ustawodawcy, zmierzające do wyeliminowania istniejących w kodeksie karnym braków w zakresie ochrony dobra prawnego w postaci życia ludzkiego.

O innej konsekwencji takiej propozycji pisał Tomasz Tyburcy w *Opinii prawnej o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*. Przepis art. 240 § 2a k.k. wyłącza

²¹ S. Hoc, *Zamach na życie Prezydenta RP*, [w:] *System Prawa Karnego. Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym*, VIII, red. L. GARDOCKI, Warszawa 2018, s. 123.

jedynie karalność niezawiadomienia niezwłocznie organu powołanego do ścigania przestępstw przez pokrzywdzonego. Według autora opinii osoba, która wedle zamiaru sprawcy ma zostać zabita, nie jest pokrzywdzonym w rozumieniu przepisu art. 49 § 1 k.p.k. w sprawie o karalne przygotowanie do zabójstwa (art. 148 § 5 k.k. w zw. z art. 16 § 1 k.k.), co prowadzi do wniosku, że przepis art. 240 § 2a k.k. nie może być do niej zastosowany. Powstała w ten sposób luka prawna naruszać ma przepisy art. 2 i 31 ust. 3 Konstytucji RP (zasada państwa prawnego i zasada proporcjonalności) w zakresie, w jakim wprowadzana jest karalność niezawiadomienia odpowiednich organów o przygotowaniu zabójstwa na swoją szkodę²².

Mając na względzie powyższy pogląd, należy podnieść, że w doktrynie prawa karnego nie wyklucza się możliwości przyznania statusu pokrzywdzonego konkretnej osobie, do której odnosi się popełnienie karalnego przygotowania. Istnienie takiej możliwości sygnalizuje Mikołaj Małecki, wskazując, że przepis art. 49 § 1 k.p.k. nakazuje przede wszystkim ustalić, czyje dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przestępstwem; drugorzędne ma być natomiast to, w jaki sposób czy w jakim stopniu dobro prawne danej osoby zostało zagrożone albo naruszone. Nie chodzi więc o to, czy między zachowaniem sprawcy a naruszeniem dobra występuje jakiś etap pośredni, ale o to, czy działanie sprawcy jest wymierzone w konkretną osobę i czy między jego zachowaniem a naruszeniem dobra prawnego tej osoby nie pojawia się żadna inna osoba będąca ogniwem pośrednim²³. W związku z powyższym nie istnieją przeszkody do objęcia osoby, która miała zostać zabita, wyłączeniem z art. 240 § 2a k.k. Przystępstwo przygotowania do zabójstwa będzie bowiem zagrażało właśnie jej dobru prawnemu, co decyduje o możliwości przyznania jej statusu osoby pokrzywdzonej.

²² T. TYBURCY, *Opinia prawna o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk nr 3451) w odniesieniu do art. 148 § 5 k.k. w zw. z art. 240 k.k.*, rpo.gov.pl/sites/default/files/Opinia%20prawna%20dr.%20Tomasza%20Trybucego%20RPO.pdf, s. 2 (dostęp: 26 lutego 2020 r.).

²³ M. MAŁECKI, *op. cit.*, s. 353-354.

6. WNIOSKI

Mimo istniejących wątpliwości co do omawianej regulacji nie należy oceniać jej negatywnie. Karalność przygotowania do zabójstwa stanowi nowość w polskim porządku prawnym, jednak mając na względzie dobro prawne w postaci ludzkiego życia, które ma być w ten sposób intensywniej chronione, jego wprowadzenie można uznać za prawidłową decyzję ustawodawcy. Przyjęcie przepisu art. 148 § 5 k.k. może rodzić trudności, szczególnie związane z postępowaniem dowodowym, jednak nie są to problemy, które nie występowały przy ocenie karalności przygotowania do innych czynów zabronionych, których w praktyce nie będzie dałoby się rozwiązać.

PROBLEM KARALNOŚCI PRZYGOTOWANIA DO ZABÓJSTWA

Streszczenie

W artykule omówiono podstawowe problemy związane z zawartą w ustawie z 13 czerwca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, propozycją wprowadzenia do polskiego porządku prawnego karalności przygotowania do zabójstwa (art. 148 § 5 k.k.), a także przyjęcia zlecenia zabójstwa (art. 148a k.k.). W pierwszej kolejności wyjaśnione zostało samo pojęcie przygotowania. Następnie rozważono przyczyny, dla których do tej pory przygotowanie do zabójstwa nie jest karane, tj. niemożność wykazania zamiaru, a także zbyt odległe zagrożenie dla dobra prawnego. Zwrócono uwagę również na relację między karalnością przygotowania do zabójstwa a wprowadzeniem do kodeksu karnego nowego typu przestępstwa, jakim jest przyjęcie zlecenia zabójstwa. Przeanalizowano również zarówno pozytywne, jak i negatywne opinie doktryny dotyczące omawianej instytucji.

THE POLISH LAW FOR THE CRIMINALIZATION OF THE PLANNING OF MURDER

Summary

The article discusses key problems associated with the amendment of June 13, 2019 to the Polish Criminal Code and related legislation on the criminalization of plans for murder (Art. 148 § 5) and the undertaking of a contract killing (Art. 148a). First the article explains what is meant by “plans for murder” under Polish law. Next it shows why the planning of murder is going unpunished, discussing why it is impossible under Polish law to prove intentionality, and argues that the threat to the legal interest involved is defined too vaguely. It also considers the relationship between the criminalization of making plans for a murder and the institution of regulations in the Polish Criminal Code of a new type of criminal offence, the undertaking of a contract killing. The article reviews both the positive and negative opinions of the doctrine of this institution.

Słowa kluczowe: przygotowanie do zabójstwa; przyjęcie zlecenia zabójstwa; karalność przygotowania; przyczyny kryminalizacji; przestępstwa przeciwko życiu; dobro prawne.

Keywords: planning a murder; the undertaking of a contract killing; criminalization of planning murder; grounds for criminalization; criminal offences against life; legal interest.

Literatura

- BOJARSKI T., *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2006.
- CIOPIŃSKI Z., *Typizacja przygotowania*, «*Studia Iuridica*» 10/1982, s. 105-124.
- GIEZEK J., LIPIŃSKI K., *Opinia na temat projektu zmian przepisów kodeksu karnego (uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 maja 2019 roku)*, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Opinia%20Katedry%20Prawa%20Karnego%20Materialnego%20WPAE%20UWr%20do%20nowelizacji%20kodeksu%20karnego.pdf> (dostęp: 26 lutego 2020 r.).

- HOC S., *Zamach na życie Prezydenta RP*, [w:] *System Prawa Karnego. Prześtępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym*, VIII, red. L. GARDOCKI, Warszawa 2018, s. 119-124.
- KUNZE E., *Czynność w problematyce przygotowania przestępstwa*, «Wojskowy Przegląd Prawniczy» 4/1986, s. 380-387.
- LISOWSKA A., *Przygotowanie*, [w:] *System Prawa Karnego. Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności*, III, red. A. MAREK, L. PAPRZYCKI, Warszawa 2017, s. 841-872.
- MAŁECKI M., *Przygotowanie do przestępstwa. Analiza dogmatycznoprawna*, Warszawa 2016.
- MAREK A., *Prawo karne*, Warszawa 2011.
- MIODUSKI K., *Komentarz do art. 14 KK*, [w:] J. BAFIA, K. MIODUSKI, M. SIEWIERSKI, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1971, s. 54-56.
- Opinia dotycząca uchwalonej przez Sejm w dniu 13 czerwca 2019 r. ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny i niektórych innych ustaw, przedstawionej Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej w trybie art. 122 ust. 1 Konstytucji RP*, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Opinia%20%20o%20nowelizacji%20Kk%20158%20prawnik%20C3%B3w%20ze%20%20wszystkich%20%20o%20C5%9Brod%20C3%B3w%20naukowych%20C%2023%20czerwca%202019.pdf> (dostęp: 26 lutego 2020 r.).
- Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 10 maja 2019 r. w przedmiocie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, <http://www.krs.pl/admin/files/opinie-i-stanowiska/190510%2002032.pdf> (dostęp: 26 lutego 2020 r.).
- SROKA T., *Komentarz do art. 16 Kodeksu karnego*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 1-116*, red. R. ZAWŁOCKI, M. KRÓLIKOWSKI, Warszawa 2017, s. 406-419.
- SURKONT M., *Prawo karne*, Bydgoszcz-Gdynia 2001.
- TYBURCY T., *Opinia prawna o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk nr 3451) w odniesieniu do art. 148 § 5 k.k. w zw. z art. 240 k.k.*, [rpo.gov.pl/sites/default/files/Opinia%20prawna%20dr.%20Tomasza%20Trybucego%20RPO.pdf](https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Opinia%20prawna%20dr.%20Tomasza%20Trybucego%20RPO.pdf) (dostęp: 26 lutego 2020 r.).
- ZAWŁOCKI R., *Komentarz do art. 16 KK*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-31*, I, red. M. KRÓLIKOWSKI, R. ZAWŁOCKI, Warszawa 2001, s. 541-665.